

Katsauksia.

* 22. 10. 1873 † 25. 11. 1950

G. J. Ramstedt †

Se surusanoma, jonka aamulehdet marraskuun 26. päivänä 1950 toivat, kantautuu kauas: professori Gustaf John Ramstedt on siirtynyt ajasta ikuisuuteen. Terävät aivot eivät enää luo uusia nerokkaita kieli-tieteellisiä kombinaatioita, viisaista silmistä ei tuika enää sydämellisen ystävällinen katse, laajalti maailmaa vaeltanut tutkija ei enää leppoisasti kertoile näkemiään, kokemiaan ja ajattelemiaan, kynä on kirvonnut aikamme suurimman altaistin kädestä.

Varmasti kaikki tämän aikakauslehden lukijat tietävät — samoin kuin suuri osa Suomen kansaa —, että G. J. Ramstedt oli kuuluisa tiedemies, joka 40—50 vuotta sitten teki monia tutkimusmatkoja Venäjälle, Mongoliaan, Kaukasiaan ja aina Afganistaniin saakka sekä sittemmin toimi erittäin ansiokkaasti Suomen tasavallan ensimmäisenä diplomaattisena edustajana Japanissa ja Kiinassa. Lukuisien luento- ja esitelmämatkojensa ansiosta jo entuudestaankin populaarisen prof. Ramstedtin tekivät viime vuosina kaiken kansan tutuksi yleisradiohaastattelut ja hänen erinomaisen kiehtova matkakirjansa »Seitsemän retkeä itään». Tutkimusmatkailija ja diplomaatti Ramstedt tunnetaan siis hyvin kotimaassaan — kohta vielä entistä paremmin, kun hänen juuriilmestynyt hauska muistelmateoksensa »Lähettiläänä Nipponissa» ennättää saada yhtä laajan lukijapiirin kuin sen kuusi vuotta sitten julkaistu edeltäjäkin. Mutta Ramstedtin nousu kielimiehenä tammisaarelaisen konetyömiehen pojasta kansainväliseen kuuluisuuteen ei ole yhtä tuttu, vaan hänen mai-

neikkaat, saksaksi tai englanniksi julkaistut kielitieteelliset tutkimuksensa ovat kokonaisuudessaan vain suhteellisen suppean ammattimiespiirin tiedossa.

Suomalais-ugrilaisen Seuran nimi liittyy kiinteästi Ramstedtin lingvistinuraan alusta loppuun saakka. Seuran avarakatseinen perustaja, sanskritin ja vertailevan indo-eurooppalaisen kielentutkimuksen professori Otto Donner se innosti lahjakkaan oppilaansa lähtemään kaukomaille. Tavallaan valmentautumista vastaisiin tehtäviin oli ainesteruumatka tšeremissien luo v. 1898. Tämän kesäkauden kestäneen retken kaunis tulos oli v. 1902 ilmestynyt teos »Bergtscheremissische Sprachstudien» (SUST XVII), joka sisältää alun kolmattasataa sivua, sanastoa ja kielennäytteitä. Tämä kirja jäi tekijänsä laajimmaksi julkaisuksi suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen alalla, mutta ei kuitenkaan ainoaksi, sillä muistettakoon myös hänen artikkelinsa suomen *talkkuna*-sanan alkuperästä (FUF VII) ja samojedilais-altailaisista kosketuksista (FUF XII), tässä aikakauslehdessämme v. 1917 ilmestynyt kirjoitus »Suomalais-ugrilaisen komparatiivin syntyperä» ja äskeinen *Turkun*in etymologia (Neuphil. Mitteil. L). Altailaisten kielten luennoillaan hän tämän tästä viittasi suomeen ja sukukieliimme aina unkaria ja samojedia myöten, sillä koko uralilainen kielikunta kuului hänen vireän harrastuksensa alueisiin. Varsinkin tultuaan v. 1944 Suomalais-ugrilaisen Seuran esimieheksi Artturi Kanniston jälkeen Ramstedt seurasi hyvin kiinteästi suomalais-ugrilaista ja suomen kielenkin tutkimusta.

Omimmalla erikoisalallaan, altaistina, Ramstedt uurasti melkein tasan 51 vuotta. Aluksi hänestä tuli mongolisti. Suoraan tšeremissimailta hän matkusti v:n 1898 lopulla Mongolian keskukseen, Urgan jurttakau-punkiin. Siellä ja sen ympäristössä hän tutki kolmatta vuotta sikäläisten mongolien puhekieltä, johon kukaan tiedemies ei varhemmin ollut kiinnittänyt huomiota, vaikka Tšingis-kaanin aikaista ääntämystä kuvastavasta mongolin kirjakielestä esim. venäläiset tutkijat olivat 1800-luvulla julkaisseet kaksikin suurta sanakirjaa. On kuvaavaa, että Ramstedt joutui heti aluksi raivaamattomaan viidakkoon, ja koko ikänsä hän oli uran aukaisija, joka kulki suoraan omaa tietänsä. V. 1902 ilmestyneestä erinomaisesta väitöskirjastaan (»Über die konjugation des khalkha-mongolischen») lähtien hän turvautui etupäässä itse keräämäänsä aineistoon ja ulotti tarkastelunsa mongolin sukukieliin, turkkiin, tungusiin ja mantšuun. Tutkija tarvitsi kipeästi lisää luotettavaa materiaalia, ja siksi hän lähti heti v:n 1903 alussa taas pitkille keräysmatkoille. Vuorossa olivat tällä kertaa lähinnä länsimongolilaiset kalmukit, Kaukasian turkkilaiset nogait ja kumykkit sekä Afganistanin merkilliset mogulit. Kolmisen vuotta kesti nytkin Venäjän ja Keski-Aasian altailaisheimojen tutkiminen itse paikalla, mutta kerääjä kerkisi jo tällöin julkaistakin osan saalistaan, mm. arvokkaan tutkimuksen »Mogholica» (1905).

V. 1906 Ramstedt nimitettiin yliopistoomme altailaisen kielentutkimuksen dosentiksi, mutta toimeentulonsa hänen oli vielä monta vuotta ansaittava koulunopettajana Lahdessa. Vasta 1917 hänet nimitettiin aineensa ylimääräiseksi henkilökohtaiseksi professoriksi mistä virasta hän erosi täysinpalvelleena 1941. Dosenttiaikanaan hän oli ennättänyt tehdä

vielä kaksi matkaa Mongoliaan (vv. 1909 ja 1912), jolloin aron hiekasta löytyi mm. arvokas, entuudestaan tuntematon muinaisturkkilainen hautamuistomerkki; siinä olleen pitkän piirtokirjoituksen hän julkaisi saksannettuna ja tarkoin selitettynä v. 1913 (SUSA XXX:ssä).

Kalmukkien mailta koottu aineisto oli alkanut niinkään jo ilmestyä painosta. V. 1909 tuli julkisuuteen »Kalmückische Sprachproben I» ja v. 1919 teoksen toinen osa. Sanakirjamateriaali, johon kerääjä oli liittännyt erittäin arvokkaita etymologisia viittauksia, ilmestyi v. 1935 yli 500-sivuisena »Kalmückisches Wörterbuchina». Tämä suurteos on Ramstedtin elämäntyön kaikkein kestävimpiä monumentteja. — Hänen altailaista äännehistoriaa käsittelevistä lukuisista varhemmista artikkeleistaan ja tutkimuksistaan mainittakoon vain perusteellinen ja syvälinen »Zur frage nach der stellung des tschuwassischen» (SUSA XXXVIII).

Se vuosikymmen, 1919—1930, minkä Ramstedt toimi maamme lähettiläänä Japanissa, merkitsee käännekohtaa altailaisen kielentutkimuksen historiassa. Eräät tiedemiehet olivat jo aikaisemmin otaksuneet, että korean kieli olisi sukua mongolille ja turkille, mutta vasta Ramstedt saattoi koreaan perusteellisesti syvennyttyään todistaa, että kysymyksessä tosiaan on altailainen kieli. Japanissa alulle pannut korean tutkimukset kypsyivät laajoiksi teoksiksi Ramstedtin palattua kotimaahan. V. 1939 ilmestyi »Korean Grammar» (SUST LXXXII), kielioppi, jossa ensimmäistä kertaa on selkeästi analysoituna tämän vain vähän tunnetun ja 1500 vuotta voimakkaan kiinalaisvaikutuksen alaisena olleen kielen struktuuri. Viime vuonna tuli julkisuuteen eräs Ramstedtin suuria synteesejä, lähes 300-sivuinen korean kielen etymologinen sanakirja, »Studies in Korean Etymology» (SUST XCV). Kauan valmistelemaansa kielitieteellistä testamenttiaan, altailaisten kielten äänne- ja muoto-opin yleisesitystä, tekijä ei sen sijaan ennättänyt nähdä painosta valmistuneena.

Tavaton tietojen runsaus, esim. neljän, viiden eri kielikunnan syvälinen tuntemus, terävä kombinoimiskyky ja melkoinen määrä luovaa tutkijan mielikuvitusta ovat leimaa antavina prof. Ramstedtin laajalle tieteelliselle tuotannolle, mistä tässä on sangen lyhyesti mainittu eräitä huippuja. Hänen altailaistutkimuksillaan voi ennustaa olevan pysyvän klassillisen arvon, vaikka muistammekin, että kielitieteen teoreettisilla tuloksilla on taipumus väleen vanheta. Suuri tutkija tunsii tämän vanhenemisen vaaran itsekin selvästi. Hän virkkoi näiden rivien kirjoittajalle korean etymologisen sanakirjansa ilmestyttyä ja etevän altaistin, prof. Poppen, lähetettyä siitä ylistävän kiitos- ja onnittelukirjeen, että hän olisi iloinen, jos edes puolet hänen teoksensa altailaisista etymologioista osoittautuisi oikeiksi.

Prof. Ramstedtin aseina hänen tunkeutuessaan altailaisten kielten tiheikköön olivat vain sanakirjat, kieliopit ja tekstit, usein hänen omat keräämänsä ainekset. Varsinkaan niissä hänen tutkimuksissaan, jotka ovat ilmestyneet kolmen viime vuosikymmenen aikana, ei näy kovinkaan monta viittausta toisten tutkijain teoksiin. Tämä ei suinkaan johdu toisten saavutuksien aliarvioimisesta, vaan siitä, että hän oli valinnut oman suuntansa ja päämääränsä, jonne hän hellittämättä täysin itsenäisesti

pyrki. Ylpeydellä ei ollut vähäistäkään sijaa hänessä, vaan päinvastoin vaatimattomuus ja nöyryys olivat hänelle luonteenomaisia myös tutkijana. Läsnaolleet muistavat, miten hän 75-vuotispäivänsä johdosta järjestetyillä illallisilla tunnusti saaneensa kovin vähän aikaa ja miten hän oli tuon altailaisissa kielissä toteamansa äänneilmion $*p- > f- > h- > O$, jota alan kirjallisuudessa usein nimitetään »Ramstedtin laiksi», tullut havainneeksi vain muiden kielten tarjoamien paralleelien ansiosta.

Yliopiston opettajana prof. Ramstedt vaikutti pieneen mutta hartaaseen oppilaspiiriinsä herättävästi ja innoittavasti. Hänen erittäin huolellisesti valmistettuja luentojaan oli suorastaan nautinto seurata. Vain pari kertaa tunnissa luennoitsijan tarvitsi vilkaista muistiinpanoihinsa, vaikka esim. altailaisten kielten äänne- ja muoto-opin puheena ollessa joutui usein kymmeniäkin kieliä käsiteltäväksi. Kuvaavaa Ramstedtille oli sekin, että hän joskus hoiti yhtäaikaa kolmeakin professorinvirkkaa: omaansa, sanskritin ja vertailevan indo-eurooppalaisen kielentutkimuksen sekä fonetiikan oppituliota.

Rikkaassa elämässä ja suuressa elämäntyössä on monia puolia ja lukematon määrä yksityiskohtia. Näillä riveillä on yritetty lyhyesti hahmotella vain fennougristi ja altaisti Ramstedtia, kaikkien aikojen suurimpiin kuuluvaa suomalaista kielentutkijaa, jonka nimi ja velvoittava muisto tulee kotimaassa ja maailmalla elämään yhtä kauan kuin hänen esikuvansa M. A. Castrénin.

A. J. JOKI